

ELŐSZÓ

A Pécsi egyházmegye 1936-ban tartott egyházmegyei zsinatát ismertető és 2017-ben megjelent dokumentumgyűjtemény folytatásaként jelen kiadvány a korábbi, 1863. évi egyházmegyei zsinat átfogó forrásanyaga.

A zsinat összehívására – többszöri sikertelen próbálkozást követően – egy olyan kiemelkedő jelentőséggel bíró történelmi korban került sor, amely egyedülálló az európai országok tekintetében. Egy vesztes szabadságharcban kimerült nép, a nemzet jövőjének kilátástalansága, a nemesek és hivatalnokok passzív ellenállása – az ember mindennapi létét kételyek és bizonytalanságok övezték. Ezzel párhuzamosan a Katolikus Egyház életét – más felekezetekkel szembeni privilégiumai ellenére – a jozefinizmus korszakában „megbéklyózott”, kontrollált állami felügyelet határozta meg. A monarchiára jellemző egyházpolitika mellett az egyház visszaszorulásának okai az általános modernizációban és a társadalom laicizálódásában keresendők.

Az eltelt másfél évszázad ellenére nem ismeretlenek számunkra ezek a társadalmi jelenségek és az ezekből fakadó kihívások. A zsinat határozatai és ajánlásai építő jellegű útmutatásként segítenek a válaszok megfogalmazásában. A három pillér, amely ajánlásként megfogalmazásra került: egyszerű szavakkal erősíteni a hitet; tanulni, hogy fel tudjuk venni a harcot; óva inteni a hívő közösségeket az ártalmas médiától.

„Érvelj, ints, buzdíts!” – szelíden, szeretettel, türelemmel.

Mindezek fényében szeretettel ajánlom Damásdi Zoltán munkáját, a Magyar Történelmi Emlékek – Okmánytárak sorozatának következő kötetét, amely átfogó kutatások eredményeként foglalja össze a zsinat megrendezésének történelmi hátterét és ismerteti a háromnapos esemény részleteit, határozatait.

A kiadvány összeállításáért köszönetet mondva fejezem ki reményemet, hogy szakemberek és olvasók számára hiánypótló és értéket jelentő forrásként szolgál.

Pécs, 2019. október 17.

Dr. Udvardy György
pécsi apostoli kormányzó

BEVEZETÉS

1714, 1863, 1936, 1998: négy egyházmegyei zsinat. A Pécsi egyházmegyében a török kiűzésétől napjainkig ezekben az években tartottak egyházmegyei zsinatot. A sorban elsőként Nesselrode Ferenc Vilmos, azután – Scitovszky János alapozására – Girk György, majd a 20. század első felében Virág Ferenc, a végén pedig Mayer Mihály püspök tett így. Jelen kötet az Országos Tudományos Kutatási Alap (OTKA) által támogatott program (NK 83799) keretében végzett alapkutatás eredményeként jelenik meg, amely programban átfogó kutatómunka folyt a 19–20. századi magyarországi katolikus zsinatokkal kapcsolatban. A program keretében két pécsi zsinat került feldolgozásra: a 2017-ben megjelent 1936. évi, és a most megjelent 1863. évi szinódus. Két teljesen eltérő időszak, világi és egyházi síkon egyaránt, a cél azonban mindkét esetben ugyanaz volt: megerősíteni mindenkit a hitben, megtartani az Egyház tanítását, és útba igazítani mindenkit – egyháziakat és világiakat egyaránt – a kor követelményeinek megfelelően.

Az 1863. évi zsinatot Girk György¹ pécsi püspök (1852–1868) hívta össze. Ennek közvetlen történeti előzménye volt az 1858. évi esztergomi tartományi zsinat, amely lökést adott újabb tartományi és egyházmegyei zsinatok megtartására a 19. század második felében. A pécsi zsinatot eredetileg 1859-ben kívánta összehívni Girk püspök, de várnia kellett négy évet. Végül 1863 őszén megrendezték a háromnapos zsinatot. Könyv formájában is kiadott határozatai² 73 éven keresztül határozták meg a zsinati kereteket a Pécsi egyházmegyében.

Az egyik alapvető különbség az 1863. évi és az 1936. évi zsinat között, hogy amíg az előbbinek az egyházjogi alapját a trienti egyetemes zsinat (1545–1563)³

1 Girk György életútjához, pécsi püspökségéhez lásd: A Pécsi Egyházmegye ezer éve. Szerk. *Sümegei József*. Fény Kft., Pécs, 2008. 154–156.

2 Acta et decreta synodi dioecesis Quinque-Ecclesiensis, anno Domini MDCCCLXIII, diebus Ima, 2a, et 3a Septembris celebratae sub excellentissimo illustrissimo ac reverendissimo domino domino Georgio Girk, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopo Quinque-Ecclesiensi, sacratissimae caesariae, ac regio-apostolicae maiestatis actuali intimo status consiliario, ss. theologiae doctore collegiato. Typis Lycei Episcopalis Quinque-Ecclesiensis, Quinque-Ecclesiis, 1863. (A továbbiakban: Synodi Quinque-Ecclesiensis.)

3 A XIX. egyetemes, a katolikus megújulást elindító zsinathoz lásd bővebben: Magyar Katolikus Lexikon. I–XVI. Főszerk. Diós István. Szent István Társulat, Budapest, 1993–2013. (A továbbiakban: Magyar Katolikus.) XIV. 343–345.

jelentette, addig az utóbbinak az 1917-ben promulgált *Codex Iuris Canonici*.⁴ A másik különbség, hogy az 1863. évi teljesen latin nyelven, az 1936. évi viszont már magyar nyelven jelent meg. Jelen kötet alapvető értéke, hogy a forrásokat tekintve nagyrészt bilingvis kiadásban jelenik meg, tehát az eredeti latin mellett magyar fordítással is közreadja a zsinati atyák munkáját, amely fordítás kiterjed a zsinati aktákra (*Acta synodi*), a határozatokra (*Decreta synodi*) és a Függelék (*Appendix*) alatt közreadott öt fejezetből kettőre (*Numerus I, V*). Az így megalkotott forráskiadvány célja, hogy közérthetőbben és közelebb hozza az olvasóhoz, milyen szellemben és milyen eszközökkel próbálták Girk György püspök vezetésével a zsinati atyák az egyházmegye javát szolgálni.

Jelen munka létrejöttében többeknek volt meghatározó szerepük. Elsősorban Balogh Margitnak (BTK TTI), a program témavezetőjének szeretnék köszönetet mondani. Az ő legfőbb érdeme, hogy az Egyház egyik sajátos intézményével, a zsinatokkal behatóan foglalkozhattam, s akinek köszönhetően ez a kötet is megjelenhetett. Külön köszönet illeti dr. Péteri Pál pápai prelátest (1932–2018), aki sajnos a kötet megjelenését már nem élhette meg – Requiescat in pace! –, de akinek elsődleges szerepe volt a zsinati határozatok magyarra fordításában, s akivel a közös munka elkezdődött. Köszönettel tartozok még Kalotai Noéminek (BTK TTI), Fejérdy Andrásnak (BTK TTI), Soós Istvánnak (BTK, nyugalmazott főmunkatárs) és Szebelédi Zsoltnak (OSZK, Régi Nyomtatványok Tára), akiknek szakmai hozzáállása és segítsége nélkül szintúgy nem jelenhetett volna meg a kötet. Köszönöm Diera Diánának és Stróbl Erzsébetnek a német és angol nyelvű összefoglalók elkészítését. Továbbá köszönöm a szerkesztők, tördelők és korrektúrázók sok-sok óras munkáját, akik nélkül nem került volna nyomdába a kötet, valamint köszönöm a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének, hogy lehetővé tette a kötet megjelentetését. Végül itt szeretnék köszönetet mondani Kajtár Kristófnak a zsinati határozatok begépeléséhez és azok ellenőrzéséhez nyújtott segítségéért.

A forráskiadványról

Az 1863. évi pécsi egyházmegyei zsinat anyaga két részből tevődik össze. Részben az egyházkormányzati iratanyagból (Pécsi Egyházmegyei Levéltár [a továbbiakban: PEL] I.1.a.1.), részben pedig a zsinati határozatok könyv formájában megjelent változatából. Utóbbinak – azon belül a határozatoknak – kézzel írott piszkozata sajnos nem maradt fenn, csak a nyomtatott verzió.

⁴ A CIC, másként kánonjogi kódex, a római katolikus egyház törvénykönyve 1918–1983 között. Lásd bővebben: Katolikus Lexikon. I–IV. Szerk. Bangha Béla. Magyar Kultúra, Budapest, 1931–1933. (A továbbiakban: Katolikus Lexikon.) I. 338–339.; Magyar Katolikus i. m. II. 259.

Mind az iratanyagra, mind a nyomtatott verzióra érvényes, hogy előszeretettel éltek a köznevek nagybetűs írásával, ráadásul nem konzekvens módon. Jelen forrásközlésben viszont – követve a bevett humanista forrásközlési gyakorlatot – csak akkor maradt meg a szókezdő nagybetű, ha a szó intézményt, hatóságot, egy személy teljes nevét jelenti. Az *u* és *v* betűk hangértéküknek megfelelően szerepelnek. Az *i* és *j* betűk esetében – az egységesítés érdekében, mivel hol így, hol úgy szerepel – az eredeti *i* hangalakot alkalmaztuk (például *Iesus* szóalak a *Jesus* helyett). A szövegekben leggyakrabban előforduló betű- és szórövidítéseket, illetve variánsaikát értelmük szerint mind feloldottuk (kivéve kettőt: etc. – et cetera, i. m. – idézett mű). A többi, egyszeri rövidítést lehetőség szerint szögletes zárójelben – [...] – egészítettük ki. A dokumentumokban eredetileg aláhúzással, betűritkítással kiemelt szavak, mondatok, szövegrészek idézőjelben – „...” – szerepelnek. Néhány esetben a régies nyelvű korabeli magyar szóhasználatot [!]-lel jelöltük, és ugyanezt használtuk néhány latin szónál, kifejezésnél, ahol valami eltérés van. A szentírási helyekre utaló rövidítéseket külön jegyzékben oldottuk fel és közöljük. A latin nyelvű szentírási idézetekhez az Apostoli Szentszék honlapján található Vulgátát vettük alapul: http://www.vatican.va/archive/bible/nova_vulgata/documents/nova-vulgata_index_lt.html, amíg a magyarhoz az alábbi kötetet használtuk: Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás. Gál Ferenc, Gál József, Gyürki László, Kosztolányi István, Rosta Ferenc, Szénási Sándor és Tarjányi Béla fordításának javított szövege új bevezetővel és szövegmagyarázatokkal. Sajtó alá rendezte Rózsa Huba, a Szent István Társulat Szentírás-Bizottságának elnöke. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest, 2005.

